

TURUN KAUPPATORIN KAUPUNKIKUVALLINEN MUUTOS 1950- JA 1960-LUVUILLA

Kandidaatintyö 12.12.2015
Heidi Seesto

Aalto-yliopisto
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Arkkitehtuurin koulutusohjelma

AALTO-YLIOPISTO
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Arkkitehtuurin koulutusohjelma

TURUN KAUPPATORIN KAUPUNKIKUVALLINEN MUUTOS 1950- JA 1960-LUVUILLA

Kandidaatintyö

14.12.2015

Heidi Seesto

Tekijä	Heidi Seesto
Työn nimi	Turun Kauppatorin kaupunkikuvallinen muutos 1950- ja 1960-luvuilla
Laitos	Arkkitehtuurin laitos
Koulutusohjelma	Arkkitehtuurin koulutusohjelma
Vastuupettaja	Hannu Huttunen
Ohjaaja	Sari Kivimäki
Vuosi	2015
Sivumäärä	24
Kieli	Suomi

Tiivistelmä

Tässä kandidaatintyössä käsitellään Turun kaupunkikuvallista muutosta 1950- ja 1960-luvuilla sekä syitä voimakkaaseen uudelleenrakentamisilmiöön. Esimerkkikohteina käytetään Turun Kauppatoria ympäröiviä rakennuksia. Tori koki 1950–60-luvuilla suuria kaupunkikuvallisia muutoksia: vielä 1950-luvun alussa toria reunustivat matalat puutalot ja 1800-luvun lopun kivitalot, mutta 1960-luvun lopussa suuri osa niistä oli jo purettu ja korvattu uusilla rakennuksilla.

Sotien jälkeen arkkitehtuuriin otettiin entistä enemmän vaikutteita ulkomailta eikä annettu arvoa omalle rakennusperinnölle. Oma vaatimaton menneisyys haluttiin unohtaa ja nostaa elintaso nopeasti länsimaiden kansainväliselle tasolle. Vanhojen puukaupunkien tilalle haluttiin saada nopeasti uusia ja tehokkaita kansainvälisiä suurkaupunkeja.

Kaupunkisuunnittelussa päällimmäisenä ajatuksena oli rationaalisuus. Rakennuksen ulkonäöllä ei ollut väliä, vaan koko suunnittelu perustui käytännöllisyyteen ja toiminnallisuuteen. Historiallisten rakennusten purkamista ei vastustettu, päinvastoin useimmiten oltiin iloisia vanhan poistumisesta ja uuden saamisesta tilalle.

Kaupungin toiminnan suunnittelu perustui erilaisiin kasvuennusteisiin, joista tärkeimmät olivat väestön- ja liikenteen kasvuennusteet. Sotien jälkeen kaupunki laajenikin voimakkaasti, mutta ennusteet olivat todellisuutta kovemmat. Usko tekniikkaan ja tieteseen kaupungin kehittämisessä oli vahva. Keskustaa kaavoitettiin autoille ja tonteille suurempia rakennusoikeuksia. Paine muutokselle oli suuri. Laajenevan kaupungin matalat puutalot eivät pystyneet tarjoamaan asuntoja ja palveluja kaikille tarvitseville, joten vanhan rakennuskannan purkaminen ja uusien, suurempien talojen rakentaminen kaupungin keskustaan oli lähes väistämätöntä. 1950- ja 1960-luvuilla kaavoitus tehtiin tonttikohtaisesti, mikä johti sekavaan lopputulokseen, joka on yhä nähtävissä Turun kaupunkikuvassa.

*"Pyrkimys yksinkertaisuuteen ja pelkistykseen kautta saavutettava rikkaus ovat olleet suunnittelun perinteinä niuk-
kojen voimavarojen Suomessa. Nyt kun maa on vaurastunut, näyttää olevan varaa jättää suuri osa ympäristöstä
vaille kunnon suunnittelua."*

Vilhelm Helander 1982

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	7
2 Modernisaation uudet tuulet 1940-luvulla.....	11
3 Muutos kiivaimmillaan – Kauppatori muuttuu 1950- ja 1960-luvuilla.....	12
3.1 Koristeellisuus väistyy rationaalisuuden tieltä.....	12
3.2 Tavoitteena väestönkasvu ja asumisen kohentaminen.....	14
3.3 Liikenteen kasvu hallitsee kaupunkikuvaa.....	16
3.4 Kaavoituksellinen sekasorto.....	17
4 Ilmapiirin muutos 1970-luvulta lähtien.....	19
5 Loppupäätelmät.....	21
Lähteet.....	24

1. Johdanto

1950-luvulta alkaneen nousukauden siivittävä modernisaatio pyrki kaupunkien rakennetun ympäristön täydelliseen uudistamiseen. Samalla hävitettiin suuri osa vanhaa kaupunkia. Turun Kauppatori koki 1950–60-luvuilla suuria kaupunkikuvallisia muutoksia: vielä 1950-luvun alussa toria reunustivat matalat puutalot ja historiallistyylliset kivitalot. 1960-luvun lopussa suuri osa niistä oli purettu ja korvattu suurilla uusilla rakennuksilla.

1960–70-lukujen arkkitehtuuria ei usein koeta erityisen kiinnostavaksi, vaan kiireellä rakennetuksi massatuotannoksi, jossa ei ole panostettu laatuun, kestävyyteen tai suunnitteluun. Lisäksi monissa kaupungeissa on suhteellisesti enemmän 1960- ja 1970-luvuilla rakennettuja taloja kuin vanhoja kauniimmiksi koettuja rakennuksia. Voimakkaan uuden rakentamisen ja uuden tyylin syitä pohditaan tässä kandidaatintyössä.

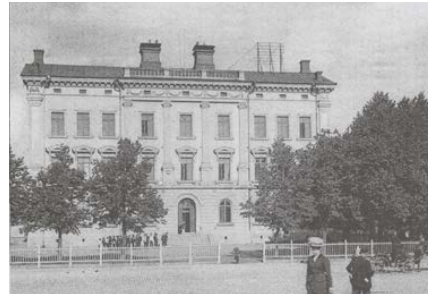
Tämän työn tavoitteena on selvittää ajatusmaailmaa uudistuksen takana 1950–60-luvuilla suurimpien

muutosten aikana. Lisäksi tutkitaan, miten arvomaailma muuttui 1970- ja 1980-luvuille tultaessa. Tarkoitus on myös pohtia aikalaisten suhtautumista vanhaan rakennuskantaan kyseisenä aikana. Työssä tarkastellaan ilmiötä Turun Kauppatorin kautta. Torin muutosten esimerkkien avulla käsitellään myös koko kaupungin muutoksia yleisellä tasolla. Turun kaupungin tapahtumat heijastelevat lisäksi maanlaajuista asenneilmapiiriä.

Tutkielmassa taustoitetaan ensin sodan jälkeistä lama-aikaa, minkä jälkeen luvussa kolme 1950–60-lukujen muutosten aika on jaettu neljään osaan tärkeimpien uudistuksen teemojen mukaan. Aiheet ovat rakennusten ulkonäkö, väestönkasvu, liikennemäärän kasvu sekä kaavoitus. Kaikki aiheet sisältävät esimerkin Turun kauppatorilta. Niiden jälkeen käsitellään vielä ajattelutavan muutoksen alkua 1970–80-lukujen taitteessa.

Hotelli Phoenix, rak. 1878, purettu 1959

Cygnaeuksen koulu, rak. 1867, purettu 1968

Suomalainen Säästöpankki, rak. 1925, julkisivun muutos 1966

Trappin talo, rak. 1942, purettu 1957

Teräksen talo, rak. 1860- tai 1870-luvulla, purettu 1968

Lindblomin talo, rak. 1891, purettu 1956

Kultaseppien talo, rak. 1890 ja Lindforsin talo, rak. 1840-luvulla, purettu 1959

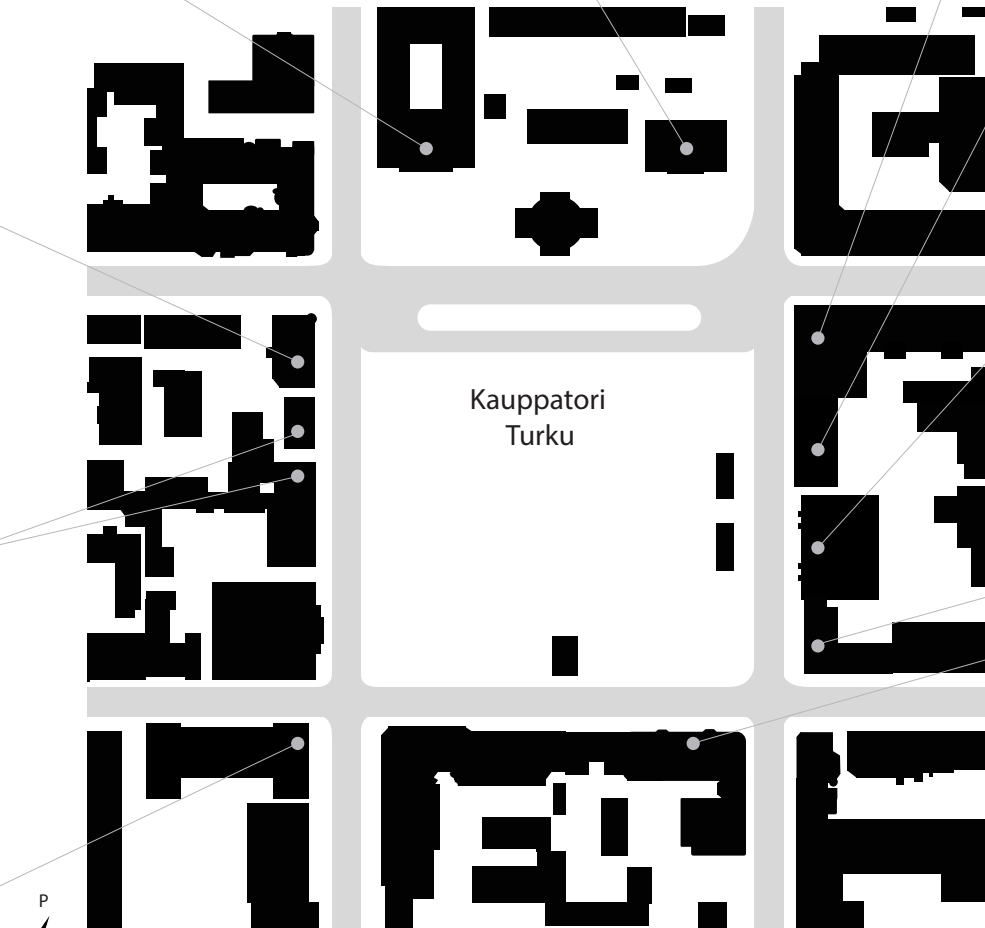
Gylichin talo, rak. 1840-luvulla, purettu 1961

Vanha Postitalo, rak. 1899, purettu 1962

Hamburger Börs, rak. 1831; jugendjulkisivu ja lisäkerros 1909, purettu 1976

Kauppatori
Turku

1950

Salamankulma, rak. 1961

Torinkulma, rak. 1991

Suomalainen Säästöpankki (Nordea), julkisivun muutos 1966

Kauppiaskatu 9, rak. 1957

Teräksenkulma, rak. 1969

Wiklundin tavaratalo, rak. 1957

Kultatalo, rak. 1959

Wiklundin tavaratalon laajennus, rak. 1963

KOP-Kolmio, rak. 1964

Hotelli Hamburger Börs, rak. 1979

2015

Priman talo, rak. 1904

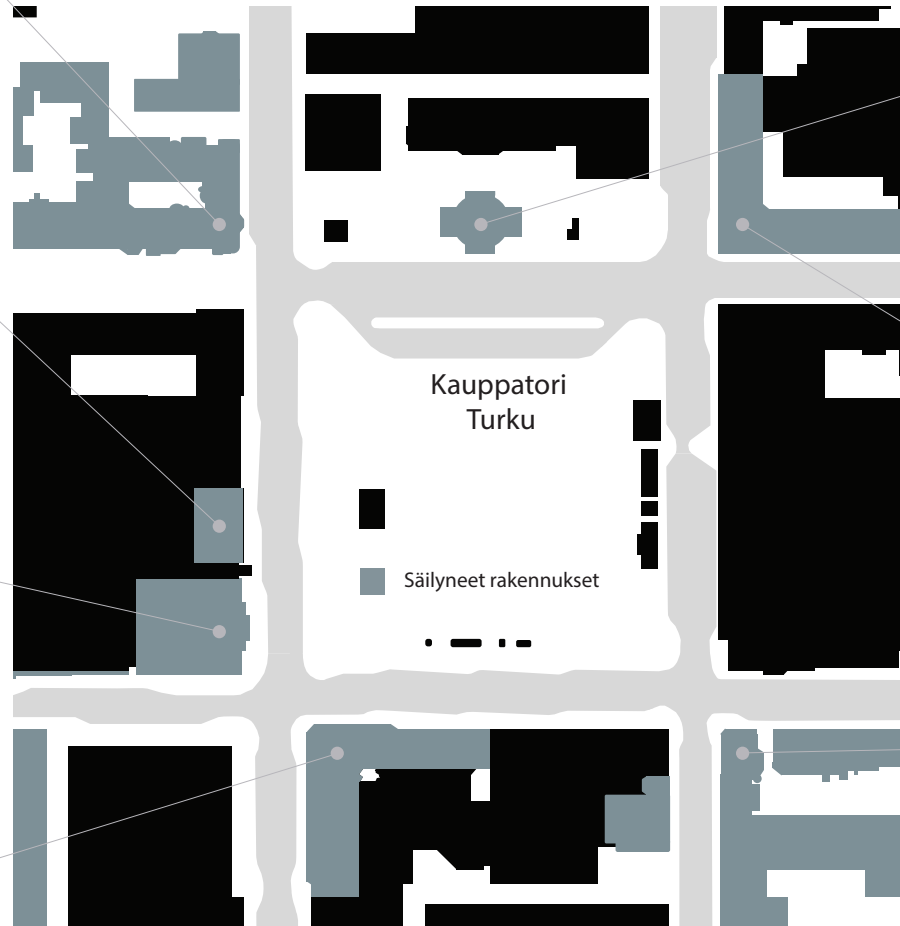
Apteekkitalo, rak. 1860-luvulla

Ruotsalainen teatteri, rak. 1839

Affärscentrum, rak 1921 ja 1926

Turun ortodoksinen kirkko, rak 1845

Alkup. Asunto- ja liikepalatsi Oy, rak. 1926

Bassin talo, rak. 1830

Säilyneet rakennukset

2. Modernisaation uudet tuulet 1940-luvulla

Toisen maailmansodan jälkeisellä jälleenrakennuskaudella tärkeimmät päämäärät olivat rakentaa asuntoja kotinsa sodassa menettäneille ihmisille sekä uudet tuotanto- ja energialaitokset tuhoutuneiden tilalle.¹ Sodan loppupuolella ja sen jälkeen ihmiset muuttivat maalta teollistuviin kaupunkeihin, joissa vallitsi jo valmiiksi vakava asuntopula. Turun väkimäärä kasvoi räjähdysmäisesti: yksistään vuonna 1943 kaupunkiin muutti yli 15 000 asukasta, mikä lisäsi Turun väestömäärää lähes viidenneksellä.² Rakentaminen keskittyi nopeasti nousseille uusille pientaloalueille ja keskusta-alue säilyi koskemattomana.

Toinen maailmansota oli keskeyttänyt funktionalismin etenemisen, mutta sen perinne jatkui sotien jälkeen.³ Modernismin kaupunkisuunnittelun keskeisiin periaatteisiin kuului avoimen kaupunkitilan luominen vastakohtana perinte-

selle suljetulle korttelirakenteelle. 1900-luvun alusta lähtien oli kiinnitetty enemmän huomiota hygieenisyyteen ja terveellisyyteen ja vanhat ahtaat kaupungit nähtiin epäterveellisinä, mistä johtui ilmeinen uudistustarve. Suomen ensimmäisen asemakaavaopin professorin Otto-livari Meurmanin opetuksien mukaan keskusta nähtiin myös kaupungin keskeisimpänä osana, jonka tuli olla ”kookkaimmin ja korkeimmin rakennettu osa joka erottuu jo matkan päästä” ja sen oli oltava arkkitehtonisesti edustava. Tämän periaatteen mukaan kaupungin keskustan ei sopinut olla matala ja vaatimatonkin puutaloalue.⁴

Kaupunkisuunnittelussa syntyi 1940-luvulla haave uudesta tulevaisuudesta, jossa puukaupunkien tilalle syntyisi nopeasti uusia ja tehokkaita kansainvälisiä suurkaupunkeja. Taustalla oli vahva usko siihen, että modernismi oli syrjäyttänyt historialliset tyylit, eikä historiallisilla tyyleillä tulisi koskaan olemaan mitään merkitystä. Lisäksi

uskottiin autoilun kasvuun, millä omalta osaltaan perusteltiin vanhan tiiviin keskustan hajottamista.

Ajalle tyypillisesti vaikutteita otettiin vahvasti ulkomailta, eikä annettu arvoa omalle historialliselle perinnölle.⁵ Useat Euroopan kaupungit olivat tuhoutuneet pommituksissa, minkä takia ne oli rakennettava uudelleen. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa oli houkuttelevaa nähdä vanhat kaupungit niihin rinnastettuina arvottomina kehitysalueina, joten Suomessa kaupunkien suppeiden keskustojen uusiminen oli itsestäänselvyys. Tukholmassa päätettiin uhrata vanhat rakennukset ja rakentaa täysin uusi kaupunginosa.⁶ Kuten usein ennenkin, Tukholma toimi mallina Turulle, jossa myös päätettiin saada kaupungille sen arvolle sopiva moderni keskusta.

1 Arkkitehtuurimuseo 2015
2 Turun kaupunki 2015
3 Lahtinen 2013

4 Tuomi 2005

5 Lahtinen 2013
6 Tuomi 2005

3. Muutos kiivaimmillaan – Kauppatori muuttuu 1950- ja 60-luvuilla

3.1 Koristeellisuus väistyy rationaalisuuden tieltä

Turun Kauppatoria ympäröi vielä 1950-luvun alussa suureksi osaksi matalat puutalot ja muutama suurempi kivitalo, joista osa on säilynyt nykypäivään saakka. Torin reunustojen uudelleenrakentaminen alkoi vuonna 1956, jolloin torin laidalta purettiin ns. Lindblomin talo, joka edusti kertaustyylien koristelun huippua. Matalien talojen välissä sijainnut suuri kivitalo oli kuitenkin päässyt hoidon puutteessa rapistumaan toisen maailmansodan aikana. Lisäksi se oli vajonnut torin savipohjaan niin paljon, että alakerran kaupat olivat selvästi katutason alapuolella, joten kaupunki vaati sille joko uudelleenpaaluttamista tai purkamista. Siihen aikaan ennennäkemättömään ja kalliiseen paalutusoperaatioon ei lähdetty, joten päädyttiin jälkimmäiseen vaihtoehtoon.

Paikallisissa lehdissä kuitenkin oli lausuntoja siitä, kuinka uusi arkkitehtuuripolvi piti rakennusta täysin arvottomana ja torimiljööön pilaajana. Ra-

kennus ei myöskään kuulunut Turun Museolautakunnan suppeaan suojelulistaan eikä missään näkynyt esityksiä säästämisen puolesta. Lehdissä vanhojen rakennusten hävittämiseen suhtauduttiin positiivisesti ja näytettiin kuvia uusista kerrostaloista ja kerrottiin kuinka Turku oli taas kaunistunut.⁷

Kaupunkisuunnittelussa päällimmäisenä ajatuksena oli rationaalisuus. Kaupungin tai rakennuksen ulkonäköä ei juuri tasoiteltu, vaan asemakaava-arkkitehti Olavi Laisaaren mukaan suunniteltiin, mitä tarvittiin sinne, missä tarvittiin: ”Sinne, missä toiminta vaatii suuren keskityksen, on rakennettava suuri talo. Jos se tarvitsee paljon autopaikkoja, ne järjestetään. Kaikki, mitä se tarvitsee, se on järjestettävä. Se voi olla ainoa suuri talo pienten keskellä, jopa yksinäinenkin. Tai taloja voi olla useita. Ne voivat sijaita täysin disharmonisestikin, jos niiden toiminta niin vaatii. Tehokas katu ei ole tasaleveä - - Sen

varrella olevat talot eivät ole tasakorkuisia, eivätkä säännöllisten matkojen päässä, eivätkä riveissä. Ne voivat olla massoitansa epäsuhtaiset keskenään, samoin muodoiltansa, sillä toiminta ja käytännöllisyys ovat ne mitat, joidenka mukaan koko suunnittelu ja rakentaminen tapahtuu.”⁸

Uuden avoimen kaupunkirakenteen yksi perustelu oli myös se, että se estää epäesteettisinä pidettyjen ns. sokeiden muurien syntymisen, jollaiset myös Lindblomin talon molemmissa päissä oli, koska se oli viereisiä taloja korkeampi. Professori Meurmanin mukaan avoimessa rakennustavassa jokainen talo oli erillinen kokonaisuus, joka pystyi seisomaan yksin ja kesti tarkastelua joka puolelta.⁹ Ajatus kuulostaa toki toimivalta, mutta Lindblomin talon kohdalla se ei toteutunut, sillä umpikorttelista poistetun rakennuksen tilalle tuli yhtälailla viereisissä rakennuksissa kiinni oleva uusi Wiklundin tavaratalo, joka oli jopa mata-

Kuva 8.1 Lindblomin talo 1896

Kuva 8.2 Torin länsireunaa 2015

lampi kuin edellinen. Suurmyymälä oli kuitenkin Suomen toiseksi suurin tavaratalo heti Helsingin Stockmannin myymälän jälkeen. Uutta tavarataloa pidettiin upeana ja modernina, sillä vastaavia ei vielä Turussa ollut.

Arkkitehdit ja kaupunkisuunnittelijat väheksyivät historiallisia tyyliä sekä pitivät oman aikansa tyyliä ylivoimaisena. Kauppatorin kulmassa sijaitsevan entisen Turun Suomalaisen Säästöpankin 1920-luvun klassismia edustanut julkisivu päällystettiin modernina pidetyllä tummalla lasilla. Suomessa ihailtiin ulkomaisia vaikutteita ja haluttiin elintaso pikaisesti länsimaiden tasalle, mikä tarkoitti myös uusien kansainvälisten tyyli-suuntausten orjallista noudattamista. Samalla haluttiin unohtaa köyhä ja

vaatimaton menneisyys, joka ilmeni yksinkertaisen puukaupungin muodossa. Myöhemmällä aikakaudella on todettu, että juuri puukaupungit ovat Suomen ominta rakennuskulttuuria ja keskeisintä identiteettiä.

Torin länsireunalla sijainneiden Kultaseppien talon, Lindforsin talon ja Teräksen talon tonteille 1959 ja 1968 rakennettujen viisi- ja kuusikerroksisten liike-talojen tarkoituksena ei ollut sopeutua olemassa olevaan ympäristöön, vaan ne olivat pala tulevaisuuden torimiljöötä, mikä oletettiin rakennettavaksi kokonaan uudestaan moderniksi.¹⁰ Tämä ei kuitenkaan toteutunut, ja modernit lasitalot muodostavat suuren kontrastin samalla reunalla sijaitseville 1800-luvulta säilyneille rakennuksille.

Kuva 8.3 Entisen Turun Suomalaisen Säästöpankin uutta julkisivua

3.2 Tavoitteena väestönkasvu ja asumisen kohentaminen

1950- ja 60-luvuilla vallitsi pysyvä asuntopula, varsinkin työväen asuntoja tarvittiin koko ajan lisää. Sotakorvausten maksaminen lop-pui 1950-luvun alussa, mistä vähitellen alkoi kasvukausi myös rakentamisen saralla.¹¹ Maija Kairamon sanoin usko tekniikan ja tieteen avulla rakennettavaan uuteen maailmaan oli vahva. Elementtituotannon kehityttyä 1960-luvulle tul-taessa kaupunkeihin nousi teollisesti tuotettuja kerrostaloja. Elementtirakentaminen vauhditti ja helpotti rakentamista huomattavasti, sen avulla voitiin rakentaa suuriakin taloja nopeasti ja mi-hin vuodenaikaan tahansa.¹²

Asuntorakennustuotannon valtuuskunta Arava perustettiin vuonna 1949 torjumaan asuntopu-laa myöntämällä rakennuttajille halpoja lainoja. Valtuuskunnan ainoa tehtävä oli rakentaa uutta eikä tukea vanhan korjaamista. Varsinkin Ara-van alkutaipaleella Turun keskustassa oli useita pommituksien jäljiltä tyhjillään olevia tontteja,

joille oli helppo rakentaa purkamatta mitään. Juuri 1950-60-lukujen vaihteessa, jolloin kaupungin uudistustoimenpiteet olivat voimakkaimmillaan, kuitenkin keskityttiin juuri keskustan alueelle ja purettiin sekä rakennettiin uudelleen suuri osa Kauppatorin laidalla sijainneista rakennuksista.

Yleisesti maailmalla yksi merkittävimmistä tulevai-suuden huolenaiheista oli väestön liiallinen kasvu ja kaupunkien ylikuormittuminen ihmisistä. Myös Turussa väestönkasvuennusteet olivat valtavat, kaupungin väkimäärän uskottiin nousevan muu-tamassa vuosikymmenessä jopa yli 200 000:een, mikä pakotti kaupunkia leviämään lähiöihin sekä ylöspäin. Tämän takia vanhan matalan ja tehot-toman kaupunkirakenteen säilyttämiseen ei juuri ollut varaa. Väestönkasvuennusteiden paineessa ei ehditty miettiä vanhojen rakennusten historial-lista arvoa, vaan kaavoitettiin enemmän rakennus-oikeuksia keskustan tonteille.¹³

Kauppatorin maamerkin ortodoksisen kirkon

taustalla sijaitsivat vielä 1950-luvulla suuret ki-vitalot silloinen Turun yliopiston päärakennus -alunperin hotelli Phoenix- ja Cygnaeuksen koulu, jotka muodostivat kirkolle yhtenäisen taustan. Hotelli purettiin vuonna 1959 ja kahden vuoden kuluttua sen tilalle rakennettiin matala liikerakennus, jonka taakse kohosi yhdeksänker-roksinen lamelliasuintalo. Toiselta puolelta koulu purettiin vuonna 1968, mutta vasta 1991 paikalle rakennettiin matala liikerakennus.¹⁴ Kyseisen ta-lon takaa näkyy kuitenkin varsin epäharmonises-ti kahdeksankerroksisen asuinkerrostalon pääty. Vaikka ajan kaupunkisuunnittelun periaatteiden mukaan keskustassa oli tarkoitus olla vain liikera-kennuksia, ihanteet eivät aivan toteutuneet Tu-russa, jossa asuintaloja rakennettiin useita aivan keskustaankin, sillä käytännössä vain katutason liiketilalle oli tarpeeksi kysyntää.

Useimmat keskustan vanhojen puurakennusten asukkaat oli helppo saada myymään talonsa

11 Lahtinen 2013
12 Kairamo 2006

13 Lahtinen 2013

14 Latvakangas 2011

rakennusyhtiölle, sillä heille luvattiin uusi asunto uudesta tontille tulevasta talosta. Vanhat puutalot olivat usein vetoisia, vanhanaikaisia ja asumismukavuudeltaan puutteellisia, kun taas uudet asunnot tarjosivat aivan eritasoista ja uudenaikaista asumismukavuutta. Vuoteen 1962 asti vuokrasäännöstely teki vuokraamisesta kannattamatonta, sillä se esti vuokran nostamisen. Kunnollisten vuokratulojen puutteesta seurasi ettei omistajalla ollut varaa talon ylläpitoon, jolloin rakennus ajautui huonoon kuntoon, mikä taas sai omistajat lämpenemään uudelle asunnolle. Vanhoihin taloihin myöskin koettiin olevan hankalaa asentaa uutta talotekniikkaa. Oli useimmiten kustannustehokkaampaa purkaa vanha ja rakentaa uusi talo. Lisäksi jos omistaja oli halukas purkamaan vanhan rakennuksen, sille ei kukaan olisi voinut mitään tehdä, vaikka joku olisikin vastustanut hävittämistä.¹⁵

Kuva 10.1 Kirkon tausta vuonn 1955.

Kuva 10.2 Kirkon tausta vuonna 2015.

3.3 Liikenteen kasvu hallitsee kaupunkikuvaa

Jo 1940-luvulta lähtien vallitsi usko autoilun kasvuun, vaikka sota-ajan jälkeen ei autoja ollut nimeksikään ja vielä 1950-luvullakin niitä oli vain vähän. Turun autojen määrä kasvoi kuitenkin voimakkaasti 1970-luvulle saakka.¹⁶

Auto oli modernisaation symboli, joka edusti parempaa elintasoja. Liikenteen mahdollisia haittavaikutuksia ei liiemmästi pohdittu eikä kritiikkiä autoja vastaan kuulunut. 1950-60-luvuilla kaikki palvelut olivat sijoittuneet keskustaan, joten myöskin autoilijat tulivat keskustaan, mikä aiheutti vähitellen lisää ahtautta keskusta-alueella.

Empireaikaista katuja oli aiemmin pidetty hyvin leveinä, alkoivat nekin olla liian kapeita kadunvarsipysäköinnin takia. Katuja piti siis leventää ja 1950-luvulla vakiintui käytäntö, jolla sai ylimääräistä rakennusoikeutta tontille, jos samalla katuun saatiin siltä kohdista levennettyä. Kauppatorin lounaiskulmassa nykyisen KOP-kolmion paikalla

sijainneen vanhan Postitalon kohdalla tehtiin vuonna 1959 kaupunginvaltuustossa asemakaavamuutoksen käsittelyssä kompromissi, sillä torin kulmatonttien suuria rakennusoikeuksia oltiin juuri pienentämässä, mutta loppujen lopuksi luvan saikin kahdeksankerroksinen liiketalo, sillä samalla saatiin levennettyä katuja.

Autojen lisääntyessä myös parkkipaikkojen tarve lisääntyi ja ainoastaan katujen leventäminen ei ongelman ratkaisuun riittänyt. Parkkipaikkoja yritettiin saada pihoille ja kellareihin sekä uusiin parkkitaloihin. Tarve parkkipaikoille oli niin suuri, että yhdelle kaupungin parhaista paikoista kaupattorin kulmassa Cygnaeuksen koulun tilalle tuli parkkialue vuonna 1968. Saneerattujen osien maapinta-alasta käytettiin autoja varten jopa 40%.

Vähitellen huomattiin myös kasvavan autoilun aiheuttama liikennemelu uusissa avokortteleissa. Koska yleiskaavoitus perustui autojen määrän

räjähdysmäisen kasvun arviointeihin, pitkän aikaa keskityttiin tekemään kaupungista mahdollisimman sujuva suurelle automäärälle. Tämä oli vallitseva tyyli, mutta 1960-luvulla esiintyi jo uudenlaisia ajatuksia, nimittäin ehdotus laajan kävelykeskustan laatimisesta sekä kortteleiden sisäpihojen avaamisesta kävelijöille. Yleisesti ottaen kävelykatuja kuitenkin vastustettiin.

Vaikka tulevaisuudennäkymät olivat hurjat ja ennusteet autojen määrästä suuret, todellisuudessa kasvu oli vieläkin kovempi. 1950 arvion mukaan kymmenen vuoden kuluttua Turussa olisi 5 000 autoa, kun todellisuudessa niitä oli jopa 11 000. Kasvu jatkoi vielä 70-luvulle asti; 1976 autoja oli yli 40 000.¹⁷

¹⁶ Turun kaupungin tilasto

¹⁷ Lahtinen 2013

3.4 Kaavoituksellinen sekasorto

Kaavoittaminen perustui erilaisiin kasvuennusteisiin. Muutokset olivat kuitenkin niin suuria lyhyessä ajassa, että niitä ei osattu arvioida kunnolla. Tämä taas aiheutti sen, että osa suunnitelmista toimi hyvin ja osa oli tehty täysin väärien olettamuksien perusteella. Esimerkiksi vuoden 1968 yleiskaavaluonnos perustui väestönkasvuennusteisiin, joiden mukaan väkiluku olisi kasvanut 1,4-2 prosentin vuosivauhtia, mikä olisi tarkoittanut, että vuonna 2000 Turussa olisi ollut 250 000 asukasta. Tämä olisi teoriassa voinut olla mahdollista naapurikuntien liittämisellä.¹⁸ Syyskuussa 2015 Turussa oli 185 000 asukasta.¹⁹ Kaavoitussuunnitelmat tehtiin liikenteen edut mielessä, esimerkiksi lapsiperheitä ei erityisemmin ajateltu asuintaloja suunniteltaessa; pihat kaavoitettiin parkkipaikoiksi. Ylipäänsä kaupungin miellyttävyyttä ihmisten kannalta ei sen kummemmin otettu huomioon, esimerkiksi puuistutuksia ei tehty ollenkaan.

Kuva 12.1 Torin sekasortoinen kulma

Kuva 12.2 Torin toinen kulma

¹⁸ Lahtinen 2013
¹⁹ turku.fi 2015

1950- ja 1960-luku olivat Turussa kaavoituksen kannalta hyvin sekasortoista aikaa. Kaavoitus tehtiin tonttikohtaisesti, usein ei edes ollut korttelikohtaista kaavoitusta. Lopputuloksen voi nähdä nykypäivänäkin muun muassa Kauppatorin sekalaisessa kaupunkikuvassa.

Rakennuskielto keskustan alueella tuli voimaan vuonna 1959. Se ei kuitenkaan tarkoittanut, ettei olisi saanut rakentaa, lähes päinvastoin. Se kuitenkin antoi käytännössä kaupungille mahdollisuuden valvoa suunnitelmia ja tarpeen vaatiessa estää rakentamisen. Kielto oli voimassa aluksi kaksi vuotta, ja sitä uudistettiin aina 1970-luvun puoliväliin saakka.

Voimakkaimman rakentamisen aikana 1950-60-luvuilla suurten rakennusyritysten valta oli varsinkin Turussa hyvin suuri. Yritysten johtajat, poliittiset päättäjät sekä usein arvotonttien omistajatkin tunsivat toisensa jo aikojen takaa. Lehdissä päättäjien pienistä piireistä useimmin

korkeintaan vihjattiin tai vaiettiin kokonaan. Tirlannetta kuvaa hyvin termi Turun tauti.

Kaupungissa vallitsi niin suuri paine uudistamiseen, että viranomaiset pyrkivät parhaansa mukaan jouduttamaan radikaalia ja nopeaa saneerausta. Asemakaava saattoi tulla kaupunginvaltuuston käyttöön vasta, kun rakennustyöt oli jo aloitettu, mutta sekään ei erityisemmin haitannut. Luvat myönnettiin, jottei Turun kehitys pysähtyisi. Vuosina 1961-62 kaupungin asemakaavaosasto käsitteli yli sata muutosta vuodessa; jos jokaisessa kokouksessa käsiteltiin kymmenkunta kaavaehdotusta muiden asioiden lisäksi, ei voitu odottaa erityisen tarkkaa paneutumista asiaan.²⁰

20 Lahtinen 2013

4. Ilmapiirin muutos 1970-luvulta lähtien

1960-luvun loppupuolella, kun kaupungit olivat kansainvälisen uudistamisen jälkeen muuttuneet lähes samannäköisiksi, rakennussuojeluun alettiin kiinnittää enemmän huomiota. Tukholmassakin nousi vastustus kaiken tuhoamista kohtaan, ja taas Tukholman esimerkki rantautui Turkuun. Alettiin tunnustaa kaupungin ainutlaatuisten piirteiden arvo. Aikaisemmin rakennussuojelu oli koskenut ainoastaan yksittäisiä rakennuksia, mutta nyt kokonaisuudetkin koettiin tärkeinä. 1960-luvun loppuun mennessä ruutukaa-va-alueesta oli rakennettu uudestaan jopa kaksi kolmasosaa. Seuraavalla vuosikymmenellä vanhoja rakennuksia oli jäljellä enää niin vähän, että niitä pidettiin arvokkailta.

Vuonna 1964 tuli voimaan suojelulaki, mutta sen nojalla ei vuoteen 1970 oltu suojeltu Turussa yhtäkään rakennusta. Kaupungin historiallinen museo alkoi seurata rakentamista tarkemmin ja dokumentoi purettavat rakennukset. Purkami-

nen tuli luvanvaraiseksi vuonna 1976.²¹ 1980-luvun puolessa välissä perustettiin ympäristöministeriö sekä muutettiin rakennussuojelulakia ja rakennuslakia. Tämä takasi, että rakennetun ympäristön olemassa oleva tilanne pystyttiin huomioimaan ja kulttuurihistoriallisia kohteita suojelemaan paremmin. Asemakaavat suosivat useammin tonteilla jo olevien rakennusten säilyttämistä, joten korjausrakentamisen osuus rakentamisessa kasvoi.²²

Vuosi 1970 oli Euroopan luonnonsuojeluvuosi, mikä nosti Turussakin ympäristökysymykset esille. Kotiseutuyhdistys Turkuseuran järjestämässä keskustelutilaisuudessa Turun kaupunkikuva todettiin masentavaksi ja rumaksi. Kun kaavoitus oli jo pitkään edennyt autoilun ehdoilla, alettiin kyseenalaistaa liikenteen etusija ja haluttiin ottaa enemmän huomioon ihmiset ja viihtyvyys sekä rajoittaa autoilua keskustassa. Massiiviset liiken-

nesuunnitelmat alkoivat herättää vastustusta jo kaupunginvaltuustossakin. Vuonna 1964 oli valmistunut Turun yliopiston sosiologian laitoksen tutkimus, joka puolsi vanhoja puutaloalueita ihanteellisimpina paikkoina varsinkin lapsiperheille asua.

1950-60-luvuilla yleiseen ilmapiiriin kuului usko auktoriteetteihin eikä päättävälle taholle olisi edes tullut mieleen kysyä mielipidettä kansalaisilta, jotka alistuivat päättäjien tahtoon ilman mitään oikeutta vaikuttaa omaan asumisympäristöönsä. Ajan tavan mukaan kaikki tuotiin ihmisten eteen valmiina ja useimmiten suunnitelmasta valittaminen tai muutoksien tekeminen oli silloin käytännössä myöhäistä. Viimeisiä Kaupatorilta purettuja rakennuksia oli hotelli-ravintola Hamburger Börs vuonna 1976. 67-vuotiaan kolmikerroksisen jugendtalon purkamista vastustavat mm. Turun museolautakunta, Turun ja Porin läänin taidetoimikunta ja vuonna 1969

21 Lahtinen 2013
22 Kairamo 2006

Kuva 15.1 Mielenosoitus Hamburger Börsin purkamista vastaan

Helsingissä perustetun liikennepoliittisen yhdistyksen Enemmistö ry:n turkulainen alajaosto. Rakennus oli Turun museolautakunnan suojelulistalla ja purkusuunnitelma herätti runsaasti vastustusta koko maassa. Rakennus purettiin kaikesta huolimatta. Hamburger Börsin kohdalla järjestettiin ensimmäinen mielenosoitus purkamista vastaan Turussa. Vaikka etukäteen tiedettiin, että mielenosoitus tuskin muuttaa tilannetta, ainakin tehtiin päättäjille selväksi, etteivät kaupunkilaiset hyväksy enää mitä tahansa hiljaisesti.

1970-luvulla väestönkasvuennusteet eivät enää pitäneet lainkaan paikkaansa, sillä 1970-luvulla väkimäärä ei enää kasvanut ollenkaan. 1976 valmistui kymmenen vuoden valmistelun jälkeen uusi yleiskaava, joka perustui menneen vuosikymmenen kasvuennusteisiin, mutta sen valmistuessa ei enää ollutkaan kasvukausi, vaan öljykriisin aiheuttama lama. Saman vuoden kunnallisvaaleissa loppui Turun vuosikymmeniä jatkunut vasemmistoenemmistöisyys, mikä tarkoitti grynderirakentamisen suosimisen loppua.²³

5. Loppupäätelmät

Tämä tutkielma käsittelee kaupunkien uudelleenrakentamista, joka oli maanlaajuinen ilmiö 1950-60-luvuilla, mutta toteutettiin erityisen laajalti Turussa. Tässä työssä on käsitelty, miten ilmiö on vaikuttanut Turussa. Muutosta käydään läpi erityisesti Turun Kauppatorin kautta, joka on hyvä esimerkki kaupungin vaiheista.

Turku on ehkä historiallisten rakennusten purkajana tunnetuin kaupunki, mutta se ei suinkaan tarkoita, etteivätkö muutkin suomalaiset kaupungit ole toteuttaneet samaa ideologiaa. Turussa kuitenkin olosuhteet olivat sopivat; kohtalaisen suuri kaupunki ja paljon puurakennuksia. Esimerkiksi pääkaupunki Helsingissä oli enemmän kivitaloja, joihin purkamisvimma ei kohdistunut niin helposti. Kyseessä olevina vuosikymmeninä muuttui suuresti Turun lisäksi Helsinginkin, Tampereen, Oulun, Hämeenlinnan

sekä muiden pienempienkin kaupunkien kaupunkikuvat.

Arkkitehtuuri liitettiin 1900-luvun alkupuolella tieteisiin; luonnon lainalaisuudet rinnastettiin arkkitehtuuriin ja kaupunkisuunnittelu pohjautui vahvasti tilasto- sekä taloustieteisiin. Pyrittiin osoittamaan, että jokaisen suunnittelutehtävän pystyi ratkaisemaan ainoastaan yhdellä tieteellisellä menetelmällä. Uusi arkkitehtuuri koettiin tieteellisen objektiiviseksi ja täten myös ajattomaksi sekä toiminnaksi.²⁴ Jälkikäteen minkään aikakauden arkkitehtuuria tuskin voi sanoa ajattomaksi, ainoastaan hyvin aikaa kestäneeksi tai yhä hyväksi ratkaisuksi. Kuitenkin kaikki aikakaudet ja tyylit, jotka pakostakin muodostuvat, on erotettavissa toisistaan ja mahdollista asettaa aikajalalle, mikä kumoaa ajattomuuden konseptin.

1950-60-luvuilla purettiin vanhaa rakennuskantaa usein lähes pakon edessä, kun kaupungin oli laajennuttava asukas- ja liikennemäärän kasvaessa. Keskustassa olevat matalat puutalot eivät pystyneet tarjoamaan asuntoja ja palveluja kaikille tarvitseville, joten niiden tilalle oli rakennettava suurempia taloja. Tässä herää ehkä kysymys, miksei voitu rakentaa uutta kaupunginosaa, joka ei olisi sijoittunut päällekkäin vanhan kanssa. Turussa nousikin useita uusia lähiöitä kyseisenä aikana, mutta ajan ihanteiden mukaan keskustan oli oltava kaupungin edustavin osa sekä arkkitehtoiselta laadultaan että kooltaan. Niin suuren kaupungin hallinnollisen keskustan siirtäminenkin oli käytännössä mahdotonta. Vanhat talot muistuttivat myös vaatimattomasta historiasta; yhä nuori kansakunta halusi eroon historiaan viittaavista rakennuksista ja nostaa itsensä länsimaiden kansainväliselle tasolle. Kaiken paineen alaisena

saatettiin kuitenkin kiirehtiä liikaa ja sivuuttaa useita tärkeitä yksityiskohtia, sillä vaikka tavoitteena oli yhtenäinen ja moderni kaupunkikuva, tulos on hajanainen. Syynä oli se, ettei yhtenäisyyden saavuttamiseksi juuri tehty kunnollisia suurempia alueita kattavia suunnitelmia.

Toisaalta katukuvan muuttaminen ei ole ollut ainoastaan negatiivista. Kauppatorilla esimerkiksi eteläsivulla oli pitkään kaksi korkeaa erikokoista rakennusta, joiden välissä matala puutalo. Epätasainen katujulkisivu ei ollut kovin yhtenäinen, toisin kuin nyt, kun uusi hotelli Hamburger Börs on rakennettu sopimaan yhteen viereisen 1920-luvulla rakennetun Affärscentrumin kanssa. Lisäksi Turun Kauppatori on kaupunkiaukioksi hyvin suuri ja korkeammat rakennukset antavat sille paremmin hahmotettavan muodon. Katukuvaltaan varsin epäyhtenäisellä torilla on kuitenkin hyvin luettavissa lähes kaikki kerrostumat; yhdessä nurkassa on yksinäinen ja naapureiden

väliin hukkuva matala empirekivitalo, uusklassisia rakennuksia yhdellä sivulla, jugendtalo ja 1920-luvun klassismia, 1940-luvun suuri kerrostalo torin takana, 1950-60-lukujen kauppakeskus sekä horisontaalilinjaisia liike- ja asuintaloja, 1970-luvun hotelli ja vielä liikerakennukset 1980- ja 1990-luvuilta.

Loppujen lopuksi kaikkien aikakausien arkkitehdit toteuttavat omaa visiotaan oman aikakautensa tyyliin. Kuten me helposti miellämme useimmat 1960-luvun rakennukset epäonnistuneiksi ja rumiksikin, samoin tuon aikakauden arkkitehdit näkivät 1800-luvun rakennukset vanhentuneina. Luultavasti tulee myös aika, jolloin meidän oman aikakautemme tuotokset nähdään arkkitehtuurin heikkona vaiheena.

Kuva 18.1 Torin eteläreuna 1920-luvulla

Kuva 18.2 Torin eteläreuna 2015

Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Helander, Vilhelm; Sundman, Mikael 1982. *Miltä näyttää maamme : ympäristön muutos ja rakennusperinnön kohtalo*. Suomen rakennustaiteen museo, Helsinki.

Kairamo, Maija 2006. *Restaurointitappeja aikaraiteella: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*. Teknillinen korkeakoulu Arkkitehtiosasto, Tampere.

Kalpa, Harri 1969, *Muuttuva kaupunki: Turku eilen ja tänään*. Turun Sanomat, Turku.

Kalpa, Harri 1969, *Muuttuva kaupunki: Turku eilen ja tänään, osa II*. Turun Sanomat, Turku.

Kalpa, Harri 1969, *Muuttuva kaupunki: Turku eilen ja tänään, osa III*. Turun Sanomat, Turku.

Laisaari, Olavi 1962. *Tehokas kaupunki*. Uuden Auran Oy:n kirjapaino, Turku.

Lahtinen, Rauno 2013, *Turun puretut talot*. Sammakko, Turku.

Latvakangas, Eva 2011. *Turku - muuttuva kaupunki*. Turun Sanomat, Raisio.

Tuomi, Timo 2005, *Kaupunkikuvan muutokset : suomalaisten kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin*. Suomen Kirjallisuuden seura, Helsinki.

Turun tilastollinen vuosikirjasarja, 1920-1970.

Internet-lähteet

Arkkitehtuurimuseon internetsivu. Kummala, Petteri. *Jälleenrakennuskausi*. <http://mfa.fi/jalleenrakennuskausi> (viitattu 17.11.2015)

Turun kaupungin internetsivut. Väestökatsaus 10/2015. <https://www.turku.fi/tilastot/vaestokatsaus> (viitattu 30.11.2015)

Turun kaupungin internetsivut. *Turun kaupungin tilastollinen vuosikirja*. <https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//0201.pdf> (viitattu 1.12.2015)

Kuvalähteet

Kuvat tekijän omia, jollei muuta mainita.

Kansikuva: Lahtinen, 2013. Viittaa Petri Aalto.

Kuva 8.1. Lahtinen, 2013.

Kuva 10.1. Lahtinen, 2013. Viittaa Turun kaupunginarkistoon.

Kuva 15.1. Lahtinen, 2013. Viittaa Kalervo Valli.

Kuva 18.1. Lahtinen, 2013. Viittaa Turkusseuraan.